

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук

Деньга Анастасії Едуардівни на дисертацію Ісакової Ольги Олексіївни на тему: « Особливості формування постійних зубів у дітей з визначенням їх зубного віку залежно від структурно-функціонального стану кісткової тканини скелету і щелеп », подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія»

Актуальність теми дослідження обумовлена сучасними реаліями неохідності розширення доступної людиноцентричної діагностики. Визначення дитячого віку має велике значення у різних сферах медичної науки. Біологічний вік дитини може відрізнятися від календарного через різницю в розвитку її тканин, органів та систем, що відображає ступінь гармонійності чи дисгармонійності фізичного та психічного росту. Основними параметрами для визначення біологічного віку дитини є зубний та кістковий вік, що мають важливе значення при виборі діагностичних методів та лікування. Визначення зубного віку є показником загального індивідуального розвитку дитини та відображає активність формування, перебудови та вікового прогресу організму.

Таким чином, дана тема дослідження є відповідною та актуальною. Оцінка зубного віку дитини може допомогти лікарям зрозуміти стан її розвитку, а також виявити можливі відхилення від норми, що можуть вимагати додаткової діагностики та відповідного лікування. Застосування таких методів у практиці ортодонтії та інших напрямках медицини, пов'язаних з розвитком дитини, може поліпшити якість медичного обслуговування та сприяти індивідуальному підходу до кожного маленького пацієнта.

Отже, враховуючи важливість правильної оцінки віку дитини для вибору оптимальних методів діагностики та лікування, а також з огляду на різні фактори, які можуть впливати на розвиток дитини, тема дисертації є вельми актуальну та заслужує на подальше дослідження. Вивчення цієї

теми може допомогти медичним спеціалістам краще розуміти та підтримувати дітей на різних етапах їх розвитку, сприяючи здоровому та гармонійному становленню особистості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами.

Дисертаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри стоматології дитячого віку Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького на 2015-2019 рр. “Оцінка стоматологічної захворюваності дітей з урахуванням еколого-соціальних аспектів та ефективності профілактики каріесу та хвороб пародонта” (державний реєстраційний номер 0115U000037) та “Сучасні підходи до профілактики та лікування основних стоматологічних захворювань у дітей Львівщини з урахуванням соматичної патології та еколого-соціальних умов проживання” (державний реєстраційний номер 0120U002144). Здобувач є одним із співвиконавців окремих фрагментів робіт.

Обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертациї.

У дисертаційному дослідженні представлено теоретичний синтез та нові рішення науково-практичних завдань, які спрямовані на підвищення ефективності діагностики та, відповідно, лікування порушень зубощелепної системи у дітей в період змінного прикусу. Це досягнуто за допомогою обґрунтування індивідуального підходу з обов'язковим врахуванням зубного віку як індикатора біологічної зрілості дитячого організму та аналізу структурних змін у кістковій тканині. Формула лінійної регресії Cameriere була адаптована для української дитячої популяції на основі дослідження дітей з міста Львова та Львівської області віком 6-13 років. Відбулося визначення та аналіз змін рентгеноморфометричних показників нижньої щелепи в період активної зміни зубів у дітей, а також вивчення мінеральної щільності кісткової тканини з урахуванням статевих особливостей.

Наукові принципи, висновки та рекомендації дисертації базуються на багатоаспектних дослідженнях, проведених автором. Застосування комплексного підходу до додаткових обстежень дітей, а саме визначення

зубного віку за допомогою модифікованої формули лінійної регресії Cameriere, рентгеноморфометричні заміри нижньої щелепи на основі ортопантомограми та ультразвукове вимірювання мінеральної щільності кісткової тканини дозволяють більш точно дослідити індивідуальні особливості розвитку дитини та виявити відхилення від норми. Застосування цього комплексу додаткових обстежень сприяє вибору оптимального часу та плану лікування, ґрунтуючись на даних про індивідуальний розвиток дитячого організму, а не тільки на загальноприйнятих середньо-статистичних медичних нормах.

Таким чином, дана дисертаційна робота відображає результати комплексного дослідження, яке може допомогти медичним спеціалістам забезпечити кращу допомогу дітям з різними порушеннями зубощелепної системи, враховуючи їх особливості та потреби на різних стадіях розвитку, тим самим сприяючи їх здоровому та гармонійному становленню.

Наукова новизна досліджень, отриманих результатів, висновків.

Розглядається значення біологічного віку дитини у процесі діагностики та лікування патології зубощелепної системи дітей у віці 6-13 років. Виявлено, що зубний вік є маркером біологічної зрілості дитячого організму, і він не завжди відповідає календарному віку дитини.

Отримані результати дослідження структурних змін кісткової тканини нижньої щелепи показують періоди активних трансформацій та розвитку кісткової тканини у дітей під час змінного прикусу. Зокрема, встановлено, що активне збільшення індексних рентгеноморфометричних показників спостерігається у віці 9-10 років для обох статей.

Враховуючи зубний вік як показник біологічної зрілості дитини, лікарі можуть скорегувати план лікування відповідно до біологічного віку та особливостей розвитку конкретного індивідуума. Це дозволяє отримати кращий результат в порівнянні з узагальненим підходом.

Дослідження мінеральної щільності кісткової тканини п'яткової кістки за допомогою ультразвукової денситометрії підтверджує важливість ретельного обстеження дитячих пацієнтів з патологією зубощелепної

системи у період змінного прикусу. Застосування малоінвазивних і безпечних методик дозволяє виявити структурні аберації у кістковій тканині дитини під час діагностики та планування лікування.

Таким чином, для успішної діагностики та лікування патологій зубощелепної системи у дітей необхідно враховувати біологічний вік дитини, що відображається в зубному віці. Застосування сучасних методів дослідження, таких як метод Cameriere та ультразвукова денситометрія, дозволяє отримати точнішу інформацію про стан зубощелепної системи та кісткової тканини дитини, що допомагає планувати та проводити оптимальне лікування.

Практичне значення одержаних результатів. Визначена роль та значення біологічного віку дитини у процесі її розвитку. Опрацьована і адаптована формула лінійної регресії Cameriere для визначення зубного віку українських дітей як маркера їх біологічного розвитку.

Визначена динаміка рентгеноморфометричних показників нижньої щелепи у дітей на тлі змін структури кісткової тканини та її мінеральної щільності у порівнянні з їх біологічним віком, що є визначальним у процесі лікування стоматологічних хвороб.

Результати дослідження впроваджені у клінічну практику та навчально-педагогічний процес кафедри стоматології дитячого віку, кафедри ортодонтії та відділення дитячої стоматології №1 “Стоматологічного медичного центру” Львівського медичного університету імені Данила Галицького; кафедри ортодонтії та навчально-науково-лікувального підрозділу “Стоматологічний центр” Закладу вищої освіти Полтавського державного медичного університету; медичного центру ПП “Дентіко” (м.Львів), що підтверджено відповідними “Актами впровадження”.

Оцінка змісту роботи, її значення в цілому, зауваження щодо оформлення дисертації.

Дисертаційна робота оформлена згідно останніх вимог МОН України (Наказ № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»).

За темою дисертації опубліковано 9 наукових робіт, з них 4 статті у фахових виданнях рекомендованих МОН України, 1 стаття в іноземному виданні англійською мовою, що індексується у базі Scopus, 1 стаття у науковому виданні України та 3 публікації у збірниках тез конференцій з міжнародною участю проведених в Україні та Італії.

Дисертація викладена на 160 сторінках комп'ютерного набору, з яких 114 сторінок займає основний текст, і складається з вступу, огляду літератури, опису матеріалу та методів дослідження, 3 розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення отриманих результатів і висновків. Список використаних джерел складається із 176 найменувань, серед яких 44 кирилицею та 132 латиницею. Робота ілюстрована 30 рисунками та 50 таблицями.

У вступі сформульована актуальність проблеми, що вивчається, коло невирішених питань, поставлено мету та задачі дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення роботи, вказано на особистий внесок автора.

Зauważення. Відсутні.

Огляд літератури складається з трьох підрозділів, які логічно пов'язані між собою. Автор використав сучасну літературу, яка висвітлює стан проблеми, щодо обраного дослідження. У висновках вказано на необхідність вивчення змін показників кісткової тканини у динаміці, а також при плануванні стоматологічних втручань та безпосередньо ортодонтичному лікуванні, які становлять важливий науково-практичний інтерес у галузі стоматології і медицини вцілому.

Зauważення до розділу. Розділ цікавий, але бажано його розширити та добавити аналіз даних вітчизняних вчених (Дєньга А.Е., Мірчук Б.М., Горохівський В.Н.), які займалися вивченням мінеральної щільності кісткової тканини дітей шляхом ультразвукової денситометрії. Бажано було би розширити огляд літератури більш сучасними джерелами.

Другий розділ «Матеріали та методи дослідження» складається з п'яти

підрозділів, в яких наведено обґрутування мети дослідження, характеристика об'єктів дослідження, схеми діагностики та розрахунків, а також наведена характеристика методів дослідження, що використані у роботі.

Зауваження до розділу. У розділі зустрічаються окремі стилістичні та орфографічні неточності.

В третьому розділі представлені дані щодо визначення зубного віку дітей 6-13 років за методом Cameriere у порівнянні із календарним віком, в період активної зміни зубів, яка була адаптована для українських дітей на прикладі жителів м. Львова та Львівської області

Зауваження до розділу. Розділ надто перевантажений таблицями і рисунками. Через це він важкий для сприйняття.

В Четвертому розділі наведено порівняльний аналіз рентгенологічних індексів структур нижньої щелепи у віковому аспекті та оцінка морфометричних змін кісткової тканини ніжньої щелепи у дітей в період змінного прикусу. Наведені дані дають можливість виявити та оцінити реструктуризацію та формування кісткової тканини в різні вікові періоди розвитку дитини за рахунок оцінки індексних показників ортопантомограм, що є важливим діагностичним критерієм виявлення активних морфометричних змін у кісткових структурах щелепно-лицевої ділянки, а також помічним діагностичним критерієм при плануванні термінів стоматологічного чи ортодонтичного втручання.

Зауваження до розділу. Присутні декілька невдалих загальних фраз. Бажано було б їх змінити на більш доцільні.

У п'ятому розділі наведені результати дослідження мінеральної щільності кісткової тканини дітей у віковому аспекті шляхом ультразвукової денситометрії а також, аналіз кореляції показників рентгенологічних індексів щелеп та денситометрії п'яткової кістки в період змінного прикусу.

Зауваження до розділу. Рекомендується покращити графічне оформлення та структурування результатів для оптимізації візуального

сприйняття.

У розділі «Аналіз та узагальнення отриманих результатів» автором проведена оцінка результатів виконаної дисертаційної роботи з виділенням основних положень дослідження щодо структурно-морфологічних змін кісткової тканини і визначенням віку пацієнта.

Зауваження до розділу. Бажано було б конкретизувати, які саме можливості практичного використання роботи.

Основні наукові положення роботи і результати відображені у висновках, які відповідають меті і завданням роботи.

Опубліковані роботи відображають основний зміст дисертації.

В процесі рецензування принципових зауважень, як до змісту так і оформлення даної дисертаційної роботи немає.

У процесі рецензування дисертаційної роботи в плані дискусії виникли запитання до дисертанта:

1. Які на Ваш погляд з перелічених критеріїв, є найбільш інформативними і мають бути впроваджені в повсякденну практику лікаря-стоматолога?

2. Наведіть будь ласка приклад клінічної ситуації, в якій можливе використання теоретичних надбань Вашої роботи за для оптимізації самого лікувального процесу, тобто, як саме покращилося лікування.

3. Чи були серед обстежених дітей діти з однієї сім'ї, тобто брат і сестра. Якщо так, то як це відображалось на показниках досліджень?

ВИСНОВОК

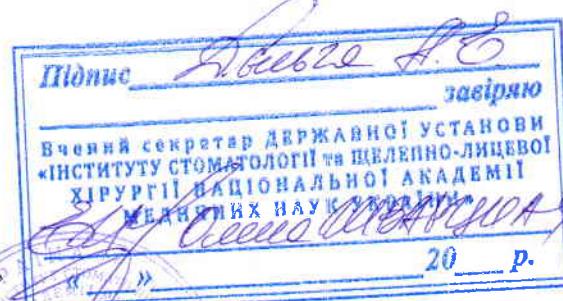
Дисертаційна робота Ісакової Ольги Олексіївни на тему: « Особливості формування постійних зубів у дітей з визначенням їх зубного віку залежно від структурно-функціонального стану кісткової тканини скелету і щелеп » є завершеним науковим дослідженням, присвяченим вирішенню актуального наукового завдання – оптимізації стоматологічного лікування дітей в період змінного прикусу.

Наукова новизна та унікальність дисертаційної роботи Ісакової Ольги Олексіївни станом на день перевірки складає 96 %. Порушень академічної добродетелі не виявлено.

За своєю актуальністю, науковим та практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю та об'єктивністю висновків і практичному значенню дисертація повністю відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 221 Стоматологія.

Офіційний опонент:

старший науковий співробітник
відділу епідеміології і профілактики
основних стоматологічних захворювань,
дитячої стоматології та ортодонтії
ДУ «ІСЩЛХ НАМН»
доктор медичних наук
старший науковий співробітник

Анастасія ДЕНЬГА